

บทที่ ๖

สรุป

สรุปผลงานของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ระหว่างปี ๒๓๖๗ - ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๘๒๔ - ๑๙๑๐)

"หลายปีมาแล้ว พวกมิชชันนารีอเมริกันไ้มาที่นี่ ได้สอนให้คนไทยพูดและอ่านเขียนภาษาอังกฤษ พวกมิชชันนารีอเมริกันยุคธรรมเสมอ เป็นคนซื่อตรงไม่เข้าแทรกแซงในกิจการของรัฐ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่คนไทย ดำเนินชีวิตร่วมกับคนไทยเสมือนว่าเป็นคนไทยคนหนึ่ง รัฐบาลไทยรักใคร่นับถือและไม่ตองหวาดหวั่นพวกมิชชันนารีเมื่อเกิดความยุ่งยากใด ๆ ขึ้น พวกมิชชันนารีก็ได้ช่วยเหลือเป็นอย่างดี คอยเหตุนี้คนไทยจึงยอมรับและนับถือพวกมิชชันนารีอเมริกันมานานแล้ว และคนอเมริกันก็ได้สอนหลายสิ่งหลายอย่างให้แก่คนไทยอีกด้วย"

ข้อความข้างบนนี้เป็นกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงพวกมิชชันนารีอเมริกันซึ่งเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในประเทศไทยเวลานั้น พระราชดำรัสของพระองค์เป็นเสมือนคำตอบซึ่งแสดงให้เห็นว่า งานที่พวกมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์ได้ริเริ่มและจัดทำไปนั้นมีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อกคนไทยและรัฐบาลไทยเพียงใด

Abbot Low Moffat, Mongkut, the King of Siam (Cornell University Press), หน้า ๑๕๖. "Many years ago, the American missionaries came here. They taught the Siamese to speak and read the English language. The American missionaries have always been just and upright men. They have never meddled in the affairs of the government nor created any difficulty with the Siamese. They have lived with the Siamese just as if they belonged to the nation. The government of Siam has great love and respect for them and has no fear whatever concerning them. When there has been a difficulty of any kind, the missionaries have many times rendered valuable assistance. For this reason, the Siamese have loved and respected them for a long time. The Americans have taught the Siamese many things....."

พิจารณาย้อนหลัง ไปถึงวาระที่ประเทศไทยยังเป็น "สยามโบราณ" (Old Siam) ซึ่งวิทยาการใหม่ ๆ และอารยธรรมตะวันตกทั้งหลายยังมิได้เข้ามา มีอิทธิพลต่อความนึกคิดหรือวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ความเป็นอยู่ของชุมชนชนชาวไทยทั้งประเทศซึ่งขณะนั้นมีประมาณ ๔,๐๐๐,๐๐๐ คน ยังมีสภาพล้าหลัง บ้านเมืองยังขาดการแพทย์ การสาธารณสุขที่ถูกต้อง จึงยังไม่มีวิธีป้องกันการลุกลามของโรคภัยไข้เจ็บ เช่น โรคอหิวาต์ ไชรากลาก ไชทรพิษ วัณโรค ฯลฯ ภัยเหตุนี้ประชาชนต้องตายเพราะโรคระบาดปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก ดังเช่นใน พ.ศ. ๒๓๙๒ (ค.ศ. ๑๘๔๙) มีคนต้องเสียชีวิตเพราะอหิวาตกโรคไม่น้อยกว่า ๔๐,๐๐๐ คน มีขันทันนารีที่ตองเสียชีวิตเพราะโรคระบาดครั้งนั้นไปควยอย่างน้อยประมาณ ๘ คน แต่ความทุกข์ทรมานควยโรคเมืองร้อนทั้งหลาย แม้แต่ความตายก็มิได้เป็นอุปสรรคหรือยับยั้งมิให้พวกมิชชันนารีเข้ามาทำงานในเมืองไทยได้ ดังบันทึกของนาง เอส จี แมคฟาแลนค์ ขณะเดินทางพร้อมควยมิชชันนารีอื่น ๆ อีก ๕ คน โดยสารเรือใบจากนิวยอร์ก มุ่งหน้ามากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ (ค.ศ. ๑๘๖๐) กล่าวว่า "ไม่มีใครหวังจะโคกกลับไปเห็นบ้านเกิดอีก"

สิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้พวกมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์เพียรพยายามเดินทางเข้ามาทำงานในเมืองไทยซึ่งเริ่มแต่ พ.ศ. ๒๓๗๑ (ค.ศ. ๑๘๒๘) และติดต่อยเรื่อยมาโดยตลอด กล่าวสั้น ๆ ใ้ไว่า พวกมิชชันนารีอเมริกันไม่มีความมุ่งหมายอื่นใดนอกจาก "แรงศรัทธา" หรือ "ความรำลึกในหน้าที่ทางศาสนา" ตามคำพระเยซูคริสต์ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ มัทธาย ๒๒ . ๓๙ ว่า "จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตัวเอง" และในคัมภีร์ มัทธาย ๒๘ . ๑๙ ที่ว่า "เหตุฉะนั้นท่านทั้งหลายจงออกไปสั่งสอนชนทุกประเทศให้เป็นสาวก"

---

๑ เคนเนท อี. เวลส์ ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนต์ในประเทศไทย ๑๘๒๘-๑๘๕๕ (สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย : ๑๙๕๕), หน้า ๒.

๒ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓.

เนื่องจากไทยเป็นประเทศที่มีชนิธิกรรมทางศาสนาอย่างเยี่ยมยอด ทั้ง
องค์^{พระ}ประมุขของประเทศและประชาชนชาวไทยมิได้รังเกียจชนต่างชาติ ต่างศาสนา
ดังปรากฏเป็นหลักฐานในพงศาวดารเรื่อยมาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒
แห่งกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยจึงเป็นดินแดน
แห่งหนึ่งทางอาเซียอาคเนย์ที่มีชนนารีทั้งคาทอลิกและโปรเตสแตนต์เดินทางเข้ามา
เผยแผ่ศาสนาอย่างเต็มที่จนเป็นที่รู้จักกันในนาม "ดินแดนแห่งเสรีภาพ" ในระหว่าง
พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๔๕๓ มีมิชชันนารี ๒ พวก เท่านั้นที่ทำการเผยแผ่ศาสนาใน
เมืองไทย คือ มิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศส และมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์
พวกหลังเริ่มทำงานในเมืองไทยภายหลังคาทอลิกฝรั่งเศสซึ่งเริ่มทำงานตั้งแต่สมัย
กรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) เป็นเวลาหลังกว่าถึง ๑๖๕ ปี
(ไม่รวม ปีที่ กุศัลลาฟเข้ามา เพราะเป็นชาวเยอรมัน)

ตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นเวลาที่พวกมิชชันนารีอเมริกัน
โปรเตสแตนต์ใคร่เริ่มทำงานต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จได้รับความนิยมนิยมจากคนไทย
และรัฐบาลไทย ในระยะนี้บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันได้มีส่วนสำคัญต่อการ
เปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ หลายด้านซึ่งเป็นการนำไปสู่ความเจริญของยุคใหม่โดยแท้
สรุปงานด้านศาสนา ตามหัวข้อต่อไปนี้

ก. เปรียบเทียบจำนวนประชากร ที่รับนับถือคริสต์ศาสนา ระหว่างคาทอลิก
และโปรเตสแตนต์

คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกในประเทศไทย : ประดิษฐานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๑
(คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖)

ผู้เผยแพร่อิทธิ

(๑) มิชชันนารีคาทอลิกโปรตุเกสเป็นพวกแรกที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเมืองไทย โดยมีบาทหลวงรวมเดินทางเขามากับคณะทูตของ อัลฟองโซ คัลบูเกก เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ (ค.ศ. ๑๕๑๑) มีคณะมิชชันนารีที่เข้ามาสอนศาสนาในเมืองไทยก่อน พ.ศ. ๒๐๕๘ (ค.ศ. ๑๕๕๕) แต่ไม่ปรากฏชื่อแน่ชัดจนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๐๕๘ มิชชันนารีคณะโดมินิกัน (Dominicans) * ๒ คน คือ บาทหลวงเจโรม เดอ ลา ครัวซ์ (Fr. Jerome de la Croix) และบาทหลวงเซบาสเตียน เดอ คานโต (Fr. Sebastian de Canto) ทั้ง ๒ รูป เดินทางมาจากมะละกาถึงเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๘ (ค.ศ. ๑๕๕๕) ต่อมาคณะโดมินิกันก็ได้อีกคนหนึ่ง ภายหลังมีบาทหลวงคณะฟรานซิสกัน (Franciscans) และเยซูอิต (Jesuits) บาทหลวงเยซูอิตองค์แรกที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย คือ บัลธาซาร์ เดอ ซีไควรา (Fr. Balthazar de Sequeira) ได้เขามาถึงอยุธยาเมื่อปี ๒๑๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๖) ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ มิชชันนารีโปรตุเกสมีบทบาทสำคัญที่สุด ผลงานที่มีอยู่เป็นหลักฐานก็คือมิโบสถ์โปรตุเกสและจำนวนคาทอลิกซึ่งส่วนมากเป็นพวกสืบเชื้อสายโปรตุเกสมีประมาณ ๒,๐๐๐ คนอยู่แล้วก่อนที่พวกมิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสจะเข้ามา

(๒) มิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสเริ่มเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเมืองไทยเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) มีบาทหลวง ด็องแซร์ เดอ ลา มอตต์ พระราชาคณะแห่งเบรีซเข้ามาตรงกับแผนดินสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. ๒๒๑๘ - ๒๒๓๑) พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส และสันตปาปาที่กรุงโรมทรงสนับสนุนเป็นพิเศษและเป็นองค์อุปถัมภ์คณะมิชชันนารีฝรั่งเศสโดยตลอด

---

^๑The Jesuit Fathers, The Catholic Directory of Thailand.....
หน้า B-19.

* หรือเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า คณะเซนต์โดมินิก

แผนการณ์เผยแผ่ศาสนาของคาทอลิกฝรั่งเศสครั้งนั้นกว้างขวางที่สุด และด้วยเหตุที่ สมเด็จพระนารายณ์ทรงให้เสรีภาพเต็มที่และเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ก็สนับสนุน มิชชันนารีอย่างจริงจัง ทำให้พวกคาทอลิกฝรั่งเศสหวังว่าจะเปลี่ยน ศาสนาสมเด็จพระนารายณ์ได้สำเร็จ ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทย และฝรั่งเศสในครั้งนั้น เรื่องศาสนาเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด แต่ความหวังของ คาทอลิกฝรั่งเศสก็ตอลงเหลวลง เมื่อสิ้นแผนดินสมเด็จพระนารายณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑ จะเห็นได้จากบันทึกของคาทอลิกซึ่งกล่าวว่า "งานของมิชชันนารีไม่เคย ได้รับความสำเร็จอย่างงดงามในกรุงศรีอยุธยา" ถึงอย่างไรก็ตามแผนงานจะ ไม่สำเร็จดังคาดหมายแต่ก็เป็นที่ประจักษ์ว่าคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกได้ประดิษฐาน ในประเทศไทยแล้วแต่บัดนั้น หลักฐานก็คือมี วัดเซนต์โยเซฟที่จังหวัดอยุธยา วัดคอนเซ็ปชัน ที่ตำบลสามเสนในกรุงเทพฯ ซึ่งสร้างแต่ พ.ศ. ๒๒๑๗ (ค.ศ. ๑๖๗๔) มีกลุ่มประชากรที่นับถือคาทอลิกรอบ ๆ พระนครศรีอยุธยา เช่น เมืองลพบุรี และ กรุงเทพฯ แต่ส่วนมากเป็นชนชาติอื่นที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เช่นพวกสเปนเชื้อสาย โปรตุเกส เวียดนาม เป็นต้น คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกได้รับความกระทบ กระทบและเสื่อมโทรมลงเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นต้นมา ครั้งถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นประชาชนที่รับนับถือ คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกเพิ่มจำนวนขึ้นเล็กน้อย เช่น ใน พ.ศ. ๒๓๒๔ มีชาวไทย ๔๑๓ คน ที่มีเชื้อสายโปรตุเกสที่วัดซางตาครูส ชาวเขมร ๓๗๕ คนมีเชื้อสาย โปรตุเกสที่วัดคอนเซ็ปชัน และชาวเวียดนาม ๕๕๐ คน ใน พ.ศ. ๒๓๔๕ มีจำนวน คาทอลิกในประเทศไทยรวมทั้งป็นังความีจำนวน ๒,๕๐๐ คน และใน พ.ศ. ๒๓๕๔

---

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้า B-13.

^๒ เรื่องเดียวกัน หน้า B-13.

มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๓,๐๐๐ คน^๑ ในขณะที่คริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ยังไม่ได้เข้ามาประดิษฐานในเมืองไทย ได้มีกลุ่มคาทอลิกและโบสถ์คาทอลิกอย่างถาวรแล้ว

(๓) ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙) การเผยแผ่ศาสนาโรมันคาทอลิกในประเทศไทยดำเนินไปตามปกติ ไม่กว้างขวางมีชื่อเสียงดังเช่นสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีขบวนการคาทอลิกที่เข้ามาครั้งนี้ทำหน้าที่ "พระ" ประจำวัด เป็นประธานของกลุ่มคาทอลิกซึ่งมีอยู่แล้ว และประกอบศาสนกิจอย่างเรียบง่าย ๆ ผู้มีชื่อเสียงเด่นที่สุดได้แก่ พระราชาคณะปลัดเลอแก้ว (เรียกกันมาว่าสังฆราชปลัดเลอแก้ว ๒๓๗๓-๒๔๐๔) ซึ่งเป็นผู้รวบรวมพจนานุกรม ไทย - ลาดิน - ฝรั่งเศส - อังกฤษ ได้เป็นผู้คุ้นเคยและแลกเปลี่ยนความรู้กับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ ขณะทรงผนวชที่วัดราชาธิวาส เมื่อพระราชาคณะปลัดเลอแก้วถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๔ (ค.ศ. ๑๘๖๑) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานวอสำหรับใช้ในพิธีฝังศพ และพระราชทานเงิน ๒๐๐ เพื่อตามประเพณีของไทย^๒ มีขบวนการคาทอลิกเข้ามาเมืองไทยในสมัยนี้มีหลายคณะ ทั้งคณะบาทหลวง และนางชี เช่น พ.ศ. ๒๔๔๑ (ค.ศ. ๑๘๙๘) คณะนางชีแห่งเซนต์ปอลเข้ามา นักบวชคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๙๐๑) ฝ่ายโรมันคาทอลิกเริ่มเผยแผ่ศาสนาในหัวเมืองต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน พ.ศ. ๒๔๒๔ (ค.ศ. ๑๘๘๑) ในขณะที่ฝ่ายโปรเตสแตนต์เป็นผู้บุกเบิกและจัดตั้งสถานีเผยแผ่ศาสนาทางภาคเหนือก่อนพวกคาทอลิกเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗)

---

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้า B - 14.

^๒ เรื่องเดียวกัน หน้า B - 24.

* สถิติของ เซอร์ จอห์น โบว์ริง แสดงจำนวนคาทอลิกใน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๕)

จังหวัด	จำนวน
กรุงเทพฯ	๔๐๕๐
อยุธยา สระบุรี	๒๐๐
จันทบุรี	๑๑๐๐
และอื่น ๆ รวมทั้งสิ้น	๗๐๕๐

** พ.ศ. ๒๕๐๖ (ค.ศ. ๑๙๖๓)

จำนวนประชากรทั้งหมด	๒๖,๒๕๗,๙๑๖	คน
จำนวนคาทอลิก	๑๑๖,๐๑๑	คน
คิดเป็นอัตราร้อยละ	๐.๔	

คริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย : ประดิษฐานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๔ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘)

ผู้เผยแพร่คือ

มิชชันนารีอเมริกันเป็นส่วนใหญ่ คริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์แพร่เข้ามาถึงเมืองไทยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ (ค.ศ. ๑๘๒๘) โดยมีมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ชาวเยอรมันและชาวอังกฤษ คือ ศาสนาจารย์ คาร์ล ออกุสต์สเฟรดเดอริค กุตส์ลาฟ ชาวเยอรมันซึ่งเดิมสังกัดสมาคมมิชชันนารีเนเธอร์แลนด์ (Netherland Missionary Society) แต่ต่อมาได้ลาออกและดำเนินการ

* Sir John Bowring, The Kingdom and People of Siam Vol 1. หน้า ๓๗๑.

** The Jesuits Fathers, The Catholic Directory of Thailand 1963.....

เผยแผ่ศาสนาตามลำพัง และศาสนาจารย์ จากอบ ทอมลิน ชาวอังกฤษจากสมาคม
 มิชชันนารีลอนดอน (London Missionary Society) ทั้งสองคนได้เขียนรายงาน
 ไปยังคริสตจักรในอเมริกาขอมิชชันนารีมาสมทบ สมาคมศาสนาต่าง ๆ ในอเมริกา
 เช่น คณะอเมริกันบอร์ค (A.B.C.F.M.) เพรสไบทีเรียน และอเมริกันแบปติสต์
 ได้ให้ความสนใจ มิชชันนารีชาวอเมริกันคนแรกที่เข้ามาถึงเมืองไทย คือ
 ศาสนาจารย์ เควิก อาบีล เข้ามาถึงเมื่อ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๗๔ ต่อ
 จากนั้นระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๔ - ๒๔๕๓ การเผยแผ่ศาสนาโปรเตสแตนต์ในเมืองไทย
 เป็นงานของมิชชันนารีอเมริกันโดยตลอด มิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามารวมทั้งสิ้น
 ประมาณ ๒๘๖ คน

<u>จำนวนโปรเตสแตนต์</u>	<u>ระหว่างปี</u>	<u>จำนวนผู้รับบัพติศมา</u>
งานของมิชชันนารีรุ่นแรก	๒๓๗๑ - ๒๓๗๔	๐
งานของคณะอเมริกันบอร์ค	๒๓๗๔ - ๒๓๘๒	๐
งานของคณะเพรสไบทีเรียน	๒๓๘๓ - ๒๔๐๓	๑ *
งานของคณะแบปติสต์	๒๓๗๖ - ๒๔๐๖	๘๕ ** ๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ Kenneth E. Wells, History of Protestant Work in Thailand 1828-1958 (Bangkok: Church of Christ in Thailand 1958), หน้า ๒.

* โคนางเอสเทอร์ (Esther) หรือ "แมเตอ" บุตรบุญธรรมของ
 ศาสนาจารย์และนางแมตทูน เป็นหญิงไทยคนแรกที่เปลี่ยนศาสนาและศึกษาวิชา
 วิศวกรรม ณ สหรัฐอเมริกา

** ส่วนมากเป็นชาวจีน

***

สถิติประชากรจำแนกตามศาสนา พ.ศ. ๒๕๐๖ (ค.ศ. ๑๙๖๓)

<u>ศาสนา</u>	<u>จำนวนประชากร</u>	<u>อัตราเฉลี่ย</u>
ยอดรวม	๒๖,๒๕๗,๙๑๖	๑๐๐ %
พุทธ	๒๔,๑๗๓,๐๔๔	๙๓.๕%
อิสลาม	๑,๐๒๕,๕๖๔	๓.๙%
คริสต์	๑๔๙,๖๕๕	๐.๕%
ฮินดู	๓,๔๘๕	(๑)
ขงจื้อ	๔๖๐,๒๓๗	๑.๗%
อื่น ๆ	๓๕,๑๘๐	๐.๑%
ไม่มีศาสนา	๑๓,๙๗๓	(๑)
ไม่ทราบ	๔,๗๔๖	(๑)

(๑) - น้อยกว่า ๐.๑%

- จากจำนวนผู้นับถือคริสต์ศาสนาอัตราร้อยละ ๐.๕ ของประชากรทั้งหมด
- เป็นคาทอลิกอัตราร้อยละ ๐.๔ ของประชากรทั้งหมด
- เป็นโปรเตสแตนต์ ๐.๑ ของประชากรทั้งหมด

จากสถิติแสดงให้เห็นว่างานเผยแผ่คริสต์ศาสนาในประเทศไทยได้รับความสำเร็จในการเปลี่ยนศาสนาประชากรน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับเวลาและการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ดีคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ได้เข้ามาประดิษฐานในเมืองไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๔ แล้วแต่นั้นมา

***

สถิติของสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๖

ข. ผลสะท้อนจากการเผยแผ่คริสต์ศาสนา

กริสวอลด์ กล่าวว่า คริสต์ศาสนาได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการปฏิรูปทางศาสนาในประเทศไทย ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในระยะเวลา ๘๖ ปี มีความคลี่คลายใหม่ ๆ อันหมายถึงความเจริญของพระพุทธศาสนาในเมืองไทย หลายประการสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

(๑) มีการชำระและรวบรวมพระไตรปิฎกภายในภายนอกประเทศหลายครั้ง แต่ละครั้งกระทำอย่างละเอียดละออ ปราณีตสวยงาม ตลอดจนมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นสมุดขึ้นเป็นครั้งแรกถึง ๓๘,๐๐๐ เล่ม สำหรับเป็นหลักและศึกษาค้นคว้าตลอดจนไวสำหรับเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกประเทศ

(๒) ปฏิรูปวินัยสงฆ์รวมทั้งการปฏิบัติของสงฆ์ให้สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์และถูกต้องตามพระไตรปิฎกซึ่งเรียกชื่อคณะสงฆ์คณะนี้ว่า ธรรมยุติกนิกาย หรือ ธรรมยุติกามีชื่อเสียงแพร่หลายไปถึงต่างประเทศ

(๓) มีการทำนุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธรูปอย่างกว้างขวาง จัดตั้งสถาบันสำหรับคนควาและเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธศาสนา

ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของประเทศไทยจาก "สยามโบราณ" (Old Siam) มาเป็น "สยามสมัยใหม่" (Modern Siam) ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นั้น ผู้มีส่วนช่วยนำแสงสว่าง ความรู้ ความคิด ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวไปสู่แนวความเจริญของยุคใหม่ ที่สำคัญได้แก่มิชชันนารีอเมริกัน งานริเริ่มรวมทั้งวิธีดำเนินการใหม่ ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติขณะนั้น ได้แก่ งานริเริ่มทางการศึกษา การแพทย์ และการสาธารณสุข

สรุปงานการศึกษา ตามหัวข้อต่อไปนี้

ก. มิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการให้การศึกษา
แก่สามัญชน

พวกอเมริกันโปรเตสแตนต์เป็นผู้นำในการจัดการศึกษาสำหรับสามัญชนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคก่อนบาทหลวงคาทอลิก และก่อนที่รัฐบาลไทยจะดำเนินการ อาจแบ่งงานการศึกษาของมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์ตามลำดับสมัย คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๑ - ๒๔๐๓ สมัยหนึ่ง และระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๓ - ๒๔๕๓ สมัยหนึ่ง

สาระของงานการศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๑ - ๒๔๐๓ ได้แก่มิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์เป็นพวกแรกที่นำอารยธรรมตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทย และเริ่มปลูกฝังให้คนไทยรู้ถึงความจำเป็นและคุณค่าของการศึกษาภาษาอังกฤษและวิทยาการของตะวันตก การจัดตั้งโรงเรียนมิชชันนารีในระยะต้นได้รับอุปสรรคอันเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือผู้ปกครองมักไม่อนุญาตให้บุตรหลานของตนเขาเรียนกับพวกมิชชันนารี เพราะเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณว่า เด็กชายต้องเรียนรูกับพระในวัด เมื่อมีอายุครบเกณฑ์บวชก็จะบวชเรียนเป็นพระภิกษุ ซึ่งการบวชถือว่าเป็นการศึกษาตามความต้องการของสังคมแล้ว ดังนั้นเมื่อต้องการเด็กให้เข้ามาเรียน พวกมิชชันนารีจึงจำต้องลงทุนซื้อเด็ก ถึงกระนั้นเด็กที่ไต่มาก็มีไม่กี่คน ใน พ.ศ. ๒๓๘๕ (ค.ศ. ๑๘๔๒) มิชชันนารีอเมริกันสามารถตั้ง "โรงเรียน" สำหรับเด็กชายได้สำเร็จที่ตำบลกุ๊จิ้น ต่อมาขยายไปตั้งที่ตำบลสำเภา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ (ค.ศ. ๑๘๕๗) โรงเรียนแห่งนี้จึงเป็นสถานศึกษานอกวัดแห่งแรกของเด็กชายสามัญชนในประเทศไทย

สาระของงานการศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๓ - ๒๔๕๓ คือ "โรงเรียน" ที่มีชนนารีอเมริกันได้พยายามจัดตั้งขึ้นสมัยแรกได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นลำดับ และในที่สุดโรงเรียนของมิชชันนารีก็เป็นตัวอย่างของโรงเรียนที่เป็นแบบแผน (Formal School) ในเมืองไทย นับได้ว่าคณะมิชชันนารีอเมริกัน เป็นผู้นำวิธีจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผนในเวลาที่ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการจัดเองได้ อีกประการหนึ่ง โรงเรียนของมิชชันนารีที่จัดตั้งขึ้นตามท้องถิ่นทั่วเมืองไกลไกลทั่วราชอาณาจักรได้เป็นประโยชน์ต่อการช่วยขยายงานการศึกษาของสามัญชนให้รัฐบาล และเมื่อถึงเวลาที่รัฐบาลเริ่มปรับปรุงงานการศึกษาของชาติในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิชชันนารีอเมริกันก็ได้อำนาจในการวางรากฐานการจัดการศึกษาตามแนวตะวันตกกับรัฐบาลไทยอย่างใกล้ชิด ดังนั้นคำของนางเวอรจิเนีย ทอมสัน ที่กล่าวไว้ว่ามิชชันนารีอเมริกันเป็นผู้ริเริ่มการศึกษานอกวัด จึงถูกต้องทุกประการ

ข. มิชชันนารีสตรีอเมริกันไปรเทศันต์เป็นผู้ริเริ่มจัดการศึกษาสำหรับสตรีไทย

งานชิ้นสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งได้แก่มิชชันนารีสตรีไปรเทศันต์สามารถยกระดับฐานะทางสังคมและมาตรฐานการศึกษาของสตรีไทยได้สำเร็จอย่างงดงาม สตรีอเมริกันผู้ให้กำเนิด "โรงเรียนสำหรับสตรีไทยแห่งแรก" ที่ควรได้รับการยกย่องได้แก่นาง เอส จี แมคฟาแลนด์ เธอได้จัดตั้งโรงเรียนแห่งนี้ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๐๘ (ค.ศ. ๑๘๖๕) ที่เมืองเพชรบุรี มีลักษณะคล้ายโรงเรียนอาชีวศึกษาปัจจุบันซึ่งนับเป็นของใหม่ในยุคนั้น ส่วนในกรุงเทพฯ มิชชันนารีสตรีอเมริกันได้พยายามจัดการศึกษาแก่เด็กหญิงเริ่มตนควยนำเด็กไปอบรมสั่งสอนที่บ้าน และ

การสอนและวิธีดำเนินการ ใ้มีวิวัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่ง นางแฮเรียท เอ็ม เฮาส์ สามารถรวบรวมเด็กหญิงจัดตั้งเป็น "โรงเรียน" สำหรับเด็กหญิง ขึ้นได้สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ (ค.ศ. ๑๘๗๕) ในบริเวณวังหลัง จึงเป็นที่รู้จักกันว่า "โรงเรียนวังหลัง" นับเป็นโรงเรียนสำหรับสตรีซึ่งสตรีสามัญได้มีโอกาส แสวงหาความรู้ในสถาบันแห่งนี้ . ซึ่งนับเป็นสถาบันแห่งเดียวที่ปลูกฝังวิชาการ และอารยธรรมตะวันตกแก่สตรีไทย ตามหัวเมืองต่าง ๆ ก็ได้มีโรงเรียนสำหรับ สตรีอีกหลายแห่ง โรงเรียนมิชชันทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เป็นสัญลักษณ์ แห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญของยุคใหม่อย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. โรงเรียนต่าง ๆ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่มีชั้นนารืออเมริกันโปรเตสแตนต์
ริเริ่มจัดตั้งขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๘๒๔ - ๑๙๑๐)

<u>ส่วนกลาง</u>	<u>ปีที่ตั้ง</u>	<u>หมายเหตุ</u>
โรงเรียนสำหรับเด็กชาย ที่ท่าบลกภูจิ้น	พ.ศ. ๒๓๙๕ (ค.ศ. ๑๘๕๒)	ต้นกำเนิดโรงเรียน กรุงเทพฯคริสเตียน วิทยาลัยปัจจุบัน
โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง	พ.ศ. ๒๔๑๘ (ค.ศ. ๑๘๗๕)	ต้นกำเนิดโรงเรียน วัฒนาวิทยาลัยปัจจุบัน
<u>ส่วนภูมิภาค</u>		
โรงเรียนสำหรับเด็กชาย ที่จังหวัดเชียงใหม่	พ.ศ. ๒๔๒๙ (ค.ศ. ๑๘๘๖)	คือโรงเรียนปรินส์ร็อบเบิล ปัจจุบัน
โรงเรียนสำหรับเด็กหญิง ที่จังหวัดเชียงใหม่	พ.ศ. ๒๔๒๒ (ค.ศ. ๑๘๗๙)	คือโรงเรียนคาราวิทยาลัย ปัจจุบัน
โรงเรียนสำหรับเด็กชาย ที่จังหวัดลำปาง	พ.ศ. ๒๔๓๔ (ค.ศ. ๑๘๙๑)	คือโรงเรียนเคนเนต แมคเคนทีปัจจุบัน
โรงเรียนสำหรับเด็กหญิง ที่จังหวัดลำปาง	พ.ศ. ๒๔๓๑ (ค.ศ. ๑๘๘๘)	คือโรงเรียนวิชานารี ปัจจุบัน
โรงเรียนสำหรับเด็กชาย ที่จังหวัดน่าน	พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗)	คือโรงเรียนลินคอล์น วิทยาลัยปัจจุบัน
โรงเรียนสำหรับเด็กหญิง ที่จังหวัดน่าน	พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙)	คือโรงเรียนรังษีเกษม ปัจจุบัน

ส่วนภูมิภาค

ปีที่ตั้ง

หมายเหตุ

โรงเรียนที่จังหวัดพิษณุโลก

พ.ศ. ๒๔๔๑ (ค.ศ. ๑๘๙๘)

คือโรงเรียนผดุงราชนิ
(สหศึกษา) ปัจจุบัน

โรงเรียน Industrial
School ที่เพชรบุรี

พ.ศ. ๒๔๐๘ (ค.ศ. ๑๘๖๕)

โรงเรียนสำหรับเด็กชาย
ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗)

คือโรงเรียนศรีธรรมราช
วิทยาลัยปัจจุบัน

โรงเรียนสำหรับเด็กหญิง
ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙)

คือโรงเรียนศึกษามารี
ปัจจุบัน

.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อสังเกต โรงเรียนของโปร เทศันต์ที่จัดตั้งขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๔๕๓ ส่วนใหญ่ทั้งหมดได้จัดตั้งขึ้นโดยคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียน

โรงเรียนของโปร เทศันต์ที่จัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกทั้งโรงเรียนสำหรับเด็กชายก็คื เด็กหญิงก็คื มิชชันนารี โรงเรียนของฝ่ายคาทอลิกและโรงเรียนหลวงโรงเรียนมิชชันนารีของฝ่ายโปร เทศันต์และฝ่ายคาทอลิกมีจำนวนเพิ่มขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคภายหลังรัชกาลที่ ๕ อีกหลายแห่งทั่วราชอาณาจักร สรุปงานการแพทย์ การสาธารณสุข ตามหัวข้อต่อไปนี้

ก. แนะนำและปลุกฝังให้คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ หรือมีความใฝ่
เอียงทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Tendency) ซึ่งเป็นขั้นมูลฐานของการ
เปลี่ยนแปลงระบบการแพทย์แผนโบราณของไทย

ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แพทย์มิชชันนารีอเมริกันโปร เทศันต์ได้เข้ามาทำงานในเมืองไทยติดต่อกันเรื่อยมามีจำนวนประมาณ ๔๐ คนขึ้นไป การบำเพ็ญกรณียกิจของอุตสาหะพยายามของพวกแพทย์มิชชันนารีเหล่านี้บังเกิดประโยชน์ตอกิจการแพทย์ และกิจการสาธารณสุขของประเทศไทยเป็นอันมาก ในขั้นแรกแพทย์มิชชันนารีต้องขจัดความเชื่อถือเก่า ๆ นำวิธีบำบัดผู้ป่วยไข้ตามวิธีการแพทย์แผนปัจจุบันมาใช้ต่อประชาชนตามท้องที่ต่าง ๆ ควบคู่กับการเผยแพร่วิชาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นรากฐานสำหรับการศึกษาวิชาแพทย์แผนใหม่ต่อไป นอกจากนั้นยังได้แนะนำให้คนไทยรู้จักวิธีป้องกันโรคควยวาจาบาง หรือมีฉะนั้นก็เขียนเป็นบทความตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ซึ่งมิชชันนารีจัดทำขึ้นบ้าง หรือจัดทำเป็นหนังสือคู่มือสำหรับประชาชน เช่น หนังสือคู่มือวิธีสูติกรรมแผนปัจจุบันซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๓๘๕ ทั้งนี้สุดแล้วแต่โอกาส ประชาชนชาวไทยและรัฐบาลไทยให้ความสนใจวิธีบำบัดไข้ของมิชชันนารีพอสมควร จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้หมอล่วงไปฝึกหัดวิธีปลูกฝีกับ

แพทย์มิชชันนารี และกรมหลวงวงษาราชสนิทก็เป็นคนไทยอีกพระองค์หนึ่งที่ได้
ทรงเลาเรียนวิชาแพทย์แผนปัจจุบันกับมิชชันนารีอเมริกัน

งานต่าง ๆ ที่แพทย์มิชชันนารีอเมริกันริเริ่มทำขึ้นนั้นเป็นความคลี่คลาย
ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในวงการแพทย์ของไทยเป็นครั้งแรก ความคลี่คลายใหม่ ๆ
ดังกล่าวพอสรุปสั้น ๆ ได้ดังนี้ คือ

- (๑) วิธีปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษเริ่มมีขึ้นในเมืองไทยเป็นครั้งแรก
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐
- (๒) วิธีผ่าตัดแผนปัจจุบันเริ่มนำมาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕
- (๓) มีการเพาะพันธุ์หนองฝีขึ้นใช้ในประเทศไทยได้สำเร็จ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗
- (๔) ความคิดเกี่ยวกับกิจการสาธารณสุขเริ่มเกิดขึ้นบ้างแล้ว
- (๕) วิชาสูติกรรมแผนปัจจุบันเริ่มนำมาเผยแพร่
- (๖) วิธีบำบัดรักษาคนเจ็บของมิชชันนารีเป็นมูลเหตุแห่งความคิด

ในการรักษาพยาบาลแบบ "โรงพยาบาล"

ข้อสังเกต ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ มิชชันนารีอเมริกัน
เผยแพร่ในค่านปฏิบัติทางการแพทย์แผนปัจจุบัน มากกว่าเผยแพร่ค่านทฤษฎี

ข. ร่วมมือและช่วยเหลือรัฐบาลปรับปรุงกิจการแพทย์ การสาธารณสุข
และวางรากฐานการศึกษาวิชาแพทย์แผนปัจจุบันในประเทศไทย

รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ริเริ่ม
ปรับปรุงกิจการแพทย์ การสาธารณสุขแบบตะวันตก โดยจัดตั้งโรงพยาบาล
และโรงเรียนสอนวิชาแพทย์แผนปัจจุบันขึ้น ในระยะเริ่มดำเนินการนี้รัฐต้อง
อาศัยความร่วมมือ และความช่วยเหลือของพวกแพทย์มิชชันนารีอเมริกันเขาคำเนิน
การรักษายาบาลคนไข้ในโรงพยาบาล และเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาแพทย์แผน

ปัจจุบัน มีชนนารีอเมริกันไคทำหน้าที่ครั้งสำคัญร่วมกับรัฐบาลไทยและไคชื่อว่า เป็นผู้วางรากฐานทางการแพทย์ การศึกษาวิชาแพทย์แผนปัจจุบันของชาติ และไคเป็นผู้ร่างตำราแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งนับเป็นตำราอย่างฝรั่งชุดแรกสำหรับใช้ในการเรียนครั้งนั้น นอกจากนี้ยังไคร่วมมือกับรัฐ ผลิตยาตำราหลวงขึ้น เป็นครั้งแรกซึ่งนับเป็นรากฐานของเภสัชกรรมในปัจจุบัน

สิ่งที่ทำให้แพทย์มิชชันนารีอเมริกันมีชื่อเสียงเด่นที่สุดก็คือ เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงพยาบาลแผนปัจจุบันแห่งแรกในประเทศไทยที่จังหวัดเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ (ค.ศ. ๑๘๘๒) ก่อนที่รัฐจะตั้งโรงพยาบาลหลวงแห่งแรกขึ้น นอกจากนี้ แพทย์มิชชันนารีอเมริกันยังเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงพยาบาลโรคเรื้อนแห่งแรกขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) โรงพยาบาลที่มิชชันนารีอเมริกันจัดตั้งขึ้นนี้ได้เป็นตัวอย่างในการจัดตั้งโรงพยาบาลของรัฐรวมทั้งมีส่วนช่วยขยายงานการแพทย์สาธารณสุขให้แก่รัฐอีกด้วย

ข้อสังเกต ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มิชชันนารีอเมริกันมีบทบาทเผยแพร่ วิชาการแพทย์ทั้งคานทฤษฎีและปฏิบัติ กว้างขวางกว่าสมัยแรก งานที่ไคริเริ่ม และดำเนินการในสมัยนี้กล่าวไคว่า ไคเป็นรากฐานทางการแพทย์ และการศึกษา วิชาแพทย์แผนปัจจุบันในประเทศไทย

อิทธิพลของมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์ที่มีต่อประเทศไทย

การที่องค์ประชุมของประเทศทรงรักษาศันติธรรมทางศาสนาเพื่อประสาน ประโยชน์จากการเผยแผ่ศาสนาของมิชชันนารี ตลอดระยะ พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๔๕๓ นั้น นับเป็นนโยบายที่ไคผลก็คือต่อประเทศอย่างยิ่งทั้งนี้เพราะงานของมิชชันนารี อเมริกันไคเป็นคนกำเนิดของความคลี่คลายใหม่ ๆ ซึ่งเป็นเครื่องหมายของการ เปลี่ยนแปลงและเป็นหนทางสำหรับการปรับปรุงประเทศไคเหมาะสมกับเวลา และสถานการณ์ของโลก "ถ้าไร" ที่คนไทยได้รับจากการศึกษาในความรู้ใหม่ๆ

และอารยธรรมตะวันตกจากพวกมิชชันนารีอเมริกันยอมเป็นหนทางนำไปสู่ความรู้
ความคิดที่ทันสมัย และผลสำเร็จที่ได้รับอันยิ่งใหญ่ที่สุดก็คือประเทศไทยเป็นประ
เทศเดียวที่ดำรงเอกราชอยู่ในฐานะเคียงบ่าเคียงไหล่กับประเทศตะวันตกกล่าว
ได้ว่าในระยะหัวต่อหัวเลี้ยวของการเปิดประเทศเข้าสู่แนวอารยธรรมตะวันตก
และการดำเนินการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยอย่างเป็นไปได้ และให้ผลสำเร็จ
ควยก็จนเป็นรากฐานแห่งความเจริญในยุคปัจจุบันนี้ มิชชันนารีอเมริกัน
โปรเตสแตนต์ได้มีบทบาทสำคัญร่วมอยู่ควย ประวัติที่ประเทศไทยย่างเข้าสู่ยุคใหม่
จึงควยกับประวัติแห่งการเขามาเริ่มทำงานต่าง ๆ ในประเทศของมิชชันนารี
อเมริกันโปรเตสแตนต์อย่างแท้จริง ในกรณีนี้องค์ประมุขของประเทศและรัฐบาล
ไทยทุกรัชกาลใดครั้นถึงคุณค่าของงานที่มิชชันนารีได้ทำไว้ตลอดมา ดังจะ
เห็นได้จาก พ.ศ. ๒๔๕๓ อันเป็นปีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ คณะมิชชันนารีอเมริกันในเมืองไทยได้ถวายหนังสือ
แสดงความยินดีเนื่องในโอกาสเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ พระองค์โปรด
ให้สมเด็จพระยาเทววงษ์โรประการ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศอ่าน
ลายพระหัตถ์ตอบมีใจความตอนหนึ่งว่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้า
แสดงความขอบใจอย่างแท้จริง สำหรับความปรารถนาดีของท่าน ทรงให้ความ
เชื่อมั่นแก่ท่านว่า พระองค์ทรงเอาใจใส่ในงานอันประเสริฐที่มีชนนารีอเมริกัน
โคปฏิบัติเพื่อให้พลเมืองประเทศนี้เกิดความรู้ขึ้น พระองค์จะไม่พลาดที่จะทรง
เจริญรอยตามพระยุคลบาท แห่งองค์พระบรมพบุรุษในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริม
งานอันควรแก่การสรรเสริญของพวกมิชชันนารีอเมริกันทุกวิถีทาง"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Report of Deputation of the Presbyterian Board of Foreign Missions to Siam, the Philippines Japan Chosen and China (New York: 1916), หน้า 38 - 39. "His Majesty desires me to express his sincere thanks for your good wishes and to assure you that mindful of excellent work performed by the American missionaries for the enlightenment of the people of this country, he will not fail to follow in the footsteps of his Royal Predecessor in affording every encouragement to them in the pursuit of their praiseworthy task."

บทบาทของมิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสในสมัยแห่งการล่าอาณานิคม

เจตนารมณ์ในการเผยแผ่ศาสนาของมิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสใน พุทธศตวรรษที่ ๒๔ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙) ไม่แตกต่างกับการเผยแผ่ศาสนา โรมันคาทอลิกในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กล่าวคือ นอกจากหวัง ที่จะฟื้นฟูศาสนาโรมันคาทอลิกในเมืองไทยให้รุ่งโรจน์เช่นเดียวกับในรัชสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว มิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสยังมีจุดมุ่งหมายและ บทบาทต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่า ไคพยายามที่จะแสวงหาผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้ กับประเทศฝรั่งเศส ขณะที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับภาวะอันยุ่งยากกับประเทศ ฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ เป็นเวลาที่มิชชันนารีคาทอลิก ฝรั่งเศสแสวงหาโอกาสแสวงหาอิทธิพลทางการเมืองให้กับรัฐบาลของตน พฤติการณ์ ดังกล่าวแม้จะกระทำอย่างเงียบ ๆ แต่เจตนารมณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลังเป็นเหตุผล ประการหนึ่งแสดงให้เห็นว่าเหตุใดคนไทย และบุคคลสำคัญในรัฐบาลไทยตลอด จนองค์พระประมุขของชาติไทยทรงชื่นชมและไว้วางพระทัยในมิชชันนารีอเมริกัน โปรเตสแตนต์มากกว่า

สมัยรัชกาลที่ ๔

ประเทศไทยเริ่มฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศ ฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการทำสนธิสัญญาฉบับแรกกับประเทศฝรั่งเศส ใน พ.ศ. ๒๓๘๔ (ค.ศ. ๑๘๕๖) หลังจากหยุดชะงักมาเป็นเวลาเกือบ ๒ ศตวรรษ ในข้อ ๓ ของสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๓๘๔ กล่าวไว้ว่า :-

" บันคาคนฝรั่งเศษจะเข้ามาเที่ยว แลจะเข้ามาอาศัยอยู่ในพระราชอาณาเขตประเทศสยาม จะถือศาสนาของตัวฝ่ายไทยจะไม่เบียดเบียนห้ามปราม ถ้าจะสร้างวัดขึ้นจะทำได้ก็แต่ในที่ท่านเสนาบดีฝ่ายไทยกับกงสุลฝ่ายฝรั่ง เศษปลูกษา กำหนดยอมตกลงกันให้จึงจะทำได้ แลบาทหลวงฝรั่งเศษที่เข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ก่อน ๆ ก็คือ บาทหลวงที่จะเข้ามาอยู่ใหม่ก็คื จะไปเที่ยวสั่งสอนศาสนาในประเทศสยามก็ได้ จะสร้างวัดขึ้นจะทำได้ก็แต่ในที่ท่านเสนาบดีฝ่ายไทยกับกงสุลฝ่ายฝรั่ง เศษปลูกษากำหนดยอมตกลงกันให้ทำจึงทำได้ แลบาทหลวงฝรั่งเศษ จะสร้างตึกแลเรือนโรงก็คื ปลูกโรงสอนหนังสือเทก็ ๆ ก็คื โรงรักษาคนไข้ก็คื ในประเทศสยามก็ได้ แต่ต้องประพฤติตามกฎหมายไทย ถ้าบาทหลวงจะไปเที่ยวตามหัวเมืองก็ได้ แต่จะต้องขอหนังสือเจ้าพนักงานฝ่ายไทย แลหนังสือกงสุลฝรั่งเศษไปควยเป็นสำคัญ ถ้ากงสุลฝรั่งเศษไม่อยู่ จะขอหนังสือเอมิศตอปุศฝรั่งเศษไปแทนหนังสือกงสุลฝรั่งเศษก็ได้ "๑

ใจความในสนธิสัญญาข้อนี้ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยให้เสรีภาพทางศาสนาอย่างเต็มที่แก่มิชชันนารีฝรั่งเศษ และพวกเขาริตศาสนาโรมันคาทอลิก

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีประเทศฝรั่งเศษและประเทศสยาม

จุลศักราช : ๑๒๑๗ (หอพระสมุควชิราวุธ), หน้า ๓๓.

มองแต่นิเยอร์ป็ลเลอกัวว็ค็กลาวไว้ในหนังสือ "ราชอาณาจักรไทย"
(Description du Royaume ^{Thai ou} Siam) ว่ารัฐบาลไทยให้เสรีภาพ
แก่พวกคาทอลิกอย่างเต็มที่ ในวันอาทิตย์และวันประกอบพิธีทางศาสนา พวก
คาทอลิกได้รับอนุญาตไม่ต้องทำงานให้กับรัฐบาลไทย ในเขตบ้าน บริเวณวัดหรือ
สถานที่ทุกแห่งซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ในเขตศักสิทธิ์ของคาทอลิก ถ้าผู้ใดเขาไปอาศัยใน
เขตนั้นแล้ว แม้จะเป็นคนร้ายตำรวจก็ไม่สามารถจะจับได้ ขอความดั่งกล่าวแสดง
ว่าประเทศไทยเรามีขันติธรรมทางศาสนา และในขณะที่เดียวกันก็ต้องการที่จะ
สร้างสัมพันธไมตรีอันดีกับประเทศฝรั่งเศส แต่การที่ฝรั่งเศสเข้าแทรกแซง
ประเทศเขมร ซึ่งเป็นประเทศราชของไทย ก่อรกับขอบกพรองต่าง ๆ ทาง
การทูตของฝรั่งเศสทำให้ราชสำนักไทยเริ่มเห็นว่า ฝรั่งเศสเป็นประเทศไม่น่า
ไว้วางใจ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ (ค.ศ. ๑๘๖๓) ฝรั่งเศสบังคับให้องค์พระนโรดม
พระเจ้าแผ่นดินเขมรลงนามในสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๐๖ และโฆษณาชวนเชื่อว่า
ประเทศเขมรสมัครใจที่จะอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศส แต่เอกสารซึ่งมีต้นฉบับ
รักษาอยู่ในประเทศไทย คือ พระราชหัตถเลขาขององค์พระนโรดม พระเจ้าแผ่นดิน
เขมรเอง มีมากราบทูลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖
คือภายหลังที่ไคลงนามในสัญญาอยู่ใต้อารักขาของประเทศฝรั่งเศส มีข้อความ
ดั่งต่อไปนี้ :-

" ข้าพระพุทธเจ้ากับพระยาเพชรพร้อมกันเรียบเรียงเรื่องราวความอัศจรรย์
มาทำหนังสือสัญญากับเมืองเขมร ๑๖๖๖ ที่พระเจ้าเอกทัศแห่งกรุงศรีอยุธยา
จะขอเมืองเขมรเข้ามาในกรุงฯ ก็ไม่ยินยอม ถ้าจะขัดขืนไม่ทำสัญญาก็เห็นจะ
เกิดความอริวิวาทกันขึ้นแล้ว แต่ก่อนโปรดเกล้าฯ ให้ฝรั่งเศสมาทำสัญญา ณ กรุง
๑๖๖๒ ครั้งนี้อัศจรรย์ เด็ดเดอกรันตีเอ * แมทัพฝรั่งเศสเมืองไซ่งอนบังคับให้
ข้าพระพุทธเจ้าทำสัญญา ณ เมืองเขมร ข้าพระพุทธเจ้าปรึกษากับพระยาปราจีนบุรี
๑๖๖๒ ขอนก นองเจ้าพระยาอมราช ๑๖๖๒ และพระยาเพชรพร้อมกันเห็นว่าความ
๑๖๖๒ สิ้นสัญญาแล้ว จึงต้องยอมทำหนังสือสัญญากับฝรั่งเศส แต่ใจข้าพระพุทธเจ้ามีความ
๑๖๖๒ ซอสัตย์สุจริตจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแต่เดิมอย่างไร
๑๖๖๒ ก็คงอยู่อย่างเดิม คิดจะให้ไทยคงอยู่เป็นชาติสำหรับพระบารมีต่อไปจนสิ้นชีวิต มิได้
๑๖๖๒ มีจิตผันแปรสิ่งใดเลย "

พระราชหัตถเลขาขององค์พระนโรดมเป็นเครื่องยืนยันว่า ข้ออ้าง
ของฝรั่งเศสไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ อีก ๔ ปีต่อมา ฝรั่งเศสบังคับให้ไทยลงนามใน
สนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗) สนธิสัญญานี้มีความว่าไทยต้อง

* Admiral De La Grandière.

๑๖๖๒ หลวงวิจิตรวาทการ คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทยตอนเสียดินแดน
๑๖๖๒ แก่ฝรั่งเศส (โรงพิมพ์มิตร: ๒๔๘๓), หน้า ๗ - ๘.

ยอมรับรองในสิทธิอารักขาของประเทศฝรั่งเศสเหนือดินแดนเขมรทุกประการ ผลก็คือ ไทยต้องเสียประเทศราชเขมรทั้งประเทศ นอกจาก พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ตลอดจนเกาะต่าง ๆ ทางทะเลไกลประเทศเขมร ๖ เกาะ คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ ๑๒๔,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร

ในระหว่างการเจรจาทำสนธิสัญญาดังกล่าว ความบกพร่องทางการทูตของประเทศฝรั่งเศสยังความตึงเครียดให้เกิดขึ้น ดังที่หมอบรัดเลย์กล่าวไว้ในหนังสือบางกอกเรคอร์ดเดอร์ว่า กงสุลฝรั่งเศสได้แสดงอาการลบหลูถูกพระเจ้าแผ่นดินไทย และดูเหมือนเป็นหน้าที่ของหมอบรัดเลย์ที่ควรจะต้องพิมพ์สิ่งเหล่านี้ให้แพร่หลายสู่ประชาชนเสียบ้าง ชาลส์ มงติญู (Charles de Montigny) ใ้รายงานไปยังรัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสมีความว่า ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ชาวฝรั่งเศสได้พยายามสร้างขึ้นในเมืองไทยนั้นเกือบจะสูญสิ้นแล้ว ในขณะที่พระเจ้าแผ่นดินไทยทั้ง ๒ พระองค์ ตลอดจนเสนาบดีคนสำคัญ ๆ พวกนั้นกล่าวว่า ฝรั่งเศสลบลูคนไทยหรือมิฉะนั้นฝรั่งเศสก็มีโชชาติมหาอำนาจ และตั้งใจจะหลอกลวงคนไทย^๒

---

^๑ Abbot Low Moffat, Mongkut, King of Siam.....
....., หน้า ๑๑๕.

^๒ Pensri (Suvanij) Duke. Les Relations Entre La France Et La Thaïlande (Siam) au XIXe siècle D'après Les archives des affaires étrangères (L'université de Paris (Sorbonne) Bangkok : 1962, หน้า ๘ - ๑๐.

สมัยรัชกาลที่ ๕

ประเทศไทยเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสอีก ๔ ครั้ง คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๓๖ - ๒๔๔๗ และ พ.ศ. ๒๔๕๐ เมื่อครั้งที่ประเทศไทย เสียแคว้นสิบสองจุไทย ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ (ค.ศ. ๑๘๘๘) และเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ใน พ.ศ. ๒๔๓๖ (ค.ศ. ๑๘๙๓) และดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง ตรงข้ามหลวงพระบางและตรงข้ามปากเซ ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) นั้น มีหลักฐานยืนยันว่า มิชชันนารีฝรั่งเศสในประเทศไทยได้มีส่วนพัวพันอยู่ด้วย จึงจะ เห็นได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้ :-

ก. ใน พ.ศ. ๒๔๒๕ (ค.ศ. ๑๘๘๒) ฝรั่งเศสขอทำสัญญา กับไทย เพื่อตั้งสถานกงสุลที่เมืองหลวงพระบาง และได้ตั้ง ม. ปาวิ (M. Auguste Pavie) เป็นกงสุลในปีนั้น พวกจีนฮ้อทำการปล้นสดมภ์ในเขตสิบสองจุไทย และหลวงพระบาง ไทยต้องยกกองทัพไปปราบหลายหน เมื่อสงบ ฝรั่งเศส เข้ายึดแคว้นสิบสองจุไทยโดยอ้างว่า เพื่อคอยปราบจีนฮ้อ จากนั้นมาฝรั่งเศส เข้ายึดแคว้นสิบสองจุไทยไว้ในอารักขา ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ รายงานของพระวิภาคภูวคด (J. McCarthy) * กล่าวว่า ก่อนเกิดเหตุการณ์ยุ่งยากจากจีนฮ้อ ๑๐ เดือน

---

* นายแมคคาร์ธี (J. McCarthy) ได้เข้ามารับราชการใน รัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๓ - ๒๔๔๔ (ค.ศ. ๑๘๘๐ - ๑๘๐๑) รวมเป็น เวลา ๒๒ ปี ในตำแหน่งอธิบดีกรมการสำรวจ การงานในหน้าที่ของเขาช่วยให้ เขาได้ท่องเที่ยวไปทั่วราชอาณาจักร และเมื่อเกิดโจรฮ้อเขามารุกราน แต่เขา ยังสับสนเอาความแน่ชัดลงไม่ได้ รัฐบาลจึงมอบหมายให้นายแมคคาร์ธีไปสอบข้อเท็จจริง นายแมคคาร์ธีผู้นี้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระวิภาคภูวคด

มีบาทหลวงฝรั่งเศส ๒ รูป ชื่อ บาทหลวง จอห์น (John) และบาทหลวง อันโตนิโอ (Antonio) เขามาพำนักในแคว้นงอย และมีนักทองเที่ยว ชาวฝรั่งเศส ชื่อ ดร. เนียส (Dr. Neiss) ซึ่งเมื่อเดินทางเข้ามาถึงก็ได้ รับผิดชอบต่อพวกจีนฮ่อ ณ พุกเซียงคำทันที ครั้นเมื่อได้รับจดหมายตอบ ดร. เนียส ก็เรียกประชุมชาวเมืองและประกาศอย่างเปิดเผยว่า พวกฮอกำลัง เดินทางมาเพื่อจะปล้นเมือง ถ้าประชาชนยินยอมยกเมืองให้ขึ้นอยู่กับฝรั่งเศส ตัวเขาจะรับเป็นธุระเจรจาทรมมิให้มีการปล้นสดมภ์ขึ้น แต่ชาวเมืองหายอมไม่ ดร. เนียส จึงรีบเดินทางจากเมืองงอยไป แล้วพวกฮอก็ก้เขาปลมสดมภ์ ในกรณีนี้เป็นที่น่าสงสัยว่า ม. ปาวี และมิชชันนารีฝรั่งเศสเป็นผู้รุกรายทางหรือมีส่วน สนับสนุน พวกจีนฮ่อให้ก่อการจลาจลในเขตที่ฝรั่งเศสปรารถนาจะได้ไว้ใน อาณานิคม

ข. เมื่อครั้งที่ประเทศฝรั่งเศสได้วางแผนและยึดดินแดนฝั่งซ้าย และฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตามลำดับ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ และ พ.ศ. ๒๔๔๗ เหตุการณ์ในครั้งนั้นบาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศสพร้อมทั้งบาทหลวง ชื่อ เจ แอล เวย์ (J. L. Vey) มีบทบาทสนับสนุน และเขาช่วยเหลือรัฐบาลฝรั่งเศสอยู่ด้วย

ขจร สุขพานิช ประวัติศาสตร์ไทยบางตอน (โรงพิมพ์
การรถไฟ : ๒๕๐๕), หน้า ๑๑๐

บาทหลวง เวย์ เข้ามาถึงเมืองไทยในตำแหน่งพระราชาคณะประจำ
กรุงเทพฯ เมื่อเดือน กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๘ (ค.ศ. ๑๘๖๕) เมื่อบาทหลวง
เวย์ มาถึง พวกคาทอลิกในขณะนั้นมีจำนวนประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน และมีบาทหลวง
๑๒ รูป^๑ บาทหลวงเวย์ผู้นี้คงเห็นชอบในนโยบายหาอาณานิคมในดินแดนต่าง ๆ
ทางอาเซียภาคเนย์ของรัฐบาลฝรั่งเศส และเป็นผู้นึ่งที่มีส่วนช่วยเมื่อที่พิล
ฝรั่งเศสในเมืองไทย ขอนี้เห็นได้จากจดหมายของ บาทหลวง เวย์ ลงวันที่ ๗
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๖ (ค.ศ. ๑๘๙๓) เล่าเรื่องราวไปยัง ม.ปาวี ว่า :-

"เจ้าหน้าที่ไทยเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อความพยายามของมิชชันนารี
ที่จะปลุกฝังศาสนาและเผยแพร่วัฒนธรรมคริสต์ทั้งในจังหวัดต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ไทย
เป็นอุปสรรคในการแสวงหาอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งหมายไว้ว่าจะไ้มาเพื่อเป็นทุนทรัพย์
สำหรับวัดที่สร้างขึ้นแล้วหรือที่จะสร้างขึ้นใหม่"^๒

แม้ว่าความในสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๓๙๙ (ค.ศ. ๑๘๕๖) จะให้เสรีภาพ
ทางศาสนาอย่างเต็มที่ แต่บาทหลวงเวย์ก็ยังไม่พอใจอยู่ดี และไ้เสนอให้
ม.ปาวี เรียกร้องให้ไทยแกสนธิสัญญาฉบับ พ.ศ. ๒๓๙๙ เสียใหม่ โดยให้ขอคิด
ถึงผลประโยชน์ที่จะไ้รับ คังมีใจความดังนี้ :-

^๑ " A Sketch of Bishop Vey ' s Life " The Journal
of Siam Society. Vol VII (Part 1 : 1910), หน้า ๑๑๐.

^๒ Pensri (Suvanij) Duke. Les Relations Entre
La France Et La Thaïlande (Siam) au XIXe Siècle.....
หน้า ๑๔๔.

" บรรคามีชนนารีฝรั่งเศษจะได้รับความสะดวกในการแสวงหา
อสังหาริมทรัพย์เพื่อใช้ในการสร้างหรือทำนุบำรุงโบสถ์ โรงเรียนสามเณร
โรงพยาบาล และกิจการอื่นที่เกี่ยวกับการกุศล ไม่ว่าจะเป็นเขตใดก็ตามใน
ราชอาณาจักรไทยโดยไมต้องมีระเบียบข้อบังคับใด ๆ นอกจากระเบียบข้อบังคับ
ที่ชาวสยามในบังคับต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการครอบครองทรัพย์สิน

บรรคาคาทอลิกทั้งหลายมีสิทธิที่จะลงชื่อสมัครเป็นหัวหน้าของพวกคริสตัง
ใด พวกผู้นำทางศาสนาเหล่านี้ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งจากพระเจ้า
แผ่นดิน เพื่อเป็นผู้ตัดสินข้อขัดแย้งต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างพวกคาทอลิกด้วยกันเอง
และเพื่อป้องกันผลประโยชน์ของบรรคาคาทอลิก เมื่อมีเรื่องราวซึ่งจะต้องขึ้น
ศาลไทย และในกรณีที่เป็นหัวหน้าคนใดไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีใจเพียงธรรมแล้ว
พระราชอาณาสามารถขอให้เปลี่ยนตัวหัวหน้าใด "

ข้อความนี้บาทหลวง เวย์ เขียนไปถึง ม.ปาวี แสดงให้เห็นถึง
เจตจำนง ของบาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศษที่ต้องการจะเรียกร้องสิทธิและผล
ประโยชน์ของมิชชันนารี และคนเขารักที่กว้างขวางเท่าเทียมกับคนไทยทุกประการ
ยิ่งกว่านั้นทั้งพระราชอาณาและมิชชันนารีฝรั่งเศษ ประมาณ ๕๐ คน ได้รวมใจกัน
ติดต่อกับ ม.ปาวี ให้ยกเมืองไทยเป็นรัฐในอารักขาโดยชี้แจงว่า จะได้รับผล

ประโยชน์ต่าง ๆ ดังกล่าว วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๖ (ค.ศ. ๑๘๙๓) บาทหลวง เวย์ ส่งบันทึกเกี่ยวกับความเป็นไปของเมืองไทย ไปให้ ม.ปาวี เพื่อ ม.ปาวี จะจัดส่งต่อไปยัง เคอเวลล์ (Develle) รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศฝรั่งเศส แต่ไม่กล่าวลงนามในบันทึก เพราะว่าการ คนไทยทราบจะทำให้พวกมิชชันนารีฝรั่งเศสอยู่ในฐานะลำบาก ๑

ค. ปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และคนในบังคับอันเนื่องมาจากสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ทำกับประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๙ นั้น ก่อให้เกิดความยุ่งยากปั่นป่วนต่อการปกครองประเทศ ในกรณีที่มีมิชชันนารีฝรั่งเศสได้อิโกลาสแสวงหา "คนในบังคับฝรั่งเศส" เพื่อส่งเสริมอิทธิพลทางการเมืองของตน มีการแจกใบสมัครให้คนเขามาอยู่ในบังคับฝรั่งเศส และทำการคุ้มครองพวกเซาริตเช่นเดียวกับ "คนในบังคับ" อย่างเต็มที่ หมอบรัดเลย์ ได้แสดงความคิดเห็นต่อการกระทำของบาทหลวงฝรั่งเศส และความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นว่า "..... ไต่ขึ้นข่าวว่าคนหลายคนที่เป็นชาวสยาม เซาริตเป็นพวกบาทหลวงฝรั่งเศส เขาเข้าใจว่าไม่ได้อยู่ในรณทงสยามแล้ว เพราะบาทหลวงฝรั่งเศสได้รับไว้เป็นลูกศิษย์ได้เข้าอยู่ในรณทงฝรั่งเศสแล้ว ๆ คนพวกนั้นมักถือถือว่า ตัวเป็นชาวฝรั่งเศสไม่ว่าจะต้องเสีย

---

๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๔๕.

จากบังคับเจ้าแผ่นดินของตน มาเข้าร่วมเมืองต่างประเทศตามชอบใจของตัวไม่ได้ ผู้ที่เป็นกงสุลและผู้เป็นการทูตหาว่ามีอำนาจที่จะว่าให้เข้าร่วมของตนไม่ได้ ”

มิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์ได้วิจารณ์ถึงเจตนาธรรม และการกระทำของบาทหลวงฝรั่งเศสว่า ไม่ได้อยู่ในขอบเขตแห่งสนธิสัญญา ดังความคัดจากหนังสือพิมพ์บางกอกกรีตอร์เคอร์ ลงวันที่ ๒๕ ค.ศ. ๑๘๖๖ ตอนหนึ่งดังนี้ :-

“..... คำสัญญาทางพระราชไมตรียอมให้คนทั้งปวงถือศาสนาตามที่ชอบใจไม่ได้ชักขวางเลย ไม่ควรที่จะถือว่าเข้าร่วมเมืองนอกด้วย เห็นว่าจะเกินสัญญาไป คนที่เขาริตรีเป็นคฤสเถียน จำเป็นอยู่ในกฎหมายสำหรับเมืองของตัวเสีย ไปอาไศรยตรงอื่นไม่ได้เป็นอันขาด ”

จะเห็นว่า บาทหลวงฝรั่งเศสจะมีเจตนาเผยแพร่ศาสนาแต่อย่างใดก็หาไม่ การกระทำของบาทหลวงฝรั่งเศสในสมัยเผยแพร่อาณานิคมได้ก่อให้เกิดความปั่นป่วน และความยุ่งยากดังกล่าวดังกล่าว และเป็นเครื่องยืนยันที่แสดงให้เห็นว่า บาทหลวงฝรั่งเศสมีเจตนาทางการเมืองแอบแฝงอยู่ด้วย จึงทำให้ราชสำนักไทยในสมัยลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังเฟื่องฟูไว้วางใจในมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์มากกว่า

๑ เรื่องเดียวกัน